

УДК 631.15

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

О. Скорупська, асистент

Львівський національний аграрний університет

Постановка проблеми. Розвиток сучасного суспільства і господарських систем усебічно демонструє безапеляційну залежність від інновацій, водночас інноваційна діяльність як процес, базисний чинник ефективності економічних агентів та ринку є фундаментальною причиною успіху у формуванні інститутів. Особливо важливим цей чинник є для соціально-економічних систем, які перебувають на етапі інституціоналізації ринку. Реальним прикладом такого стану можна вважати саме аграрну сферу економіки України, яка потребує трансформації усталених базисних норм і правил регулювання раціонального використання земельних ресурсів для подолання застійних кризових явищ [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перелічені проблеми вдосконалення інституціонального забезпечення землекористування вже давно є предметом наукових досліджень провідних вітчизняних учених, таких як Д. Бабміндра, І. Бистряков, В. Будзьяк, А. Даниленко, Б. Данилишин, Д. Добряк, Л. Новаковський, М. Павлишенко, П. Саблук, М. Ступень, А. Третяк, М. Хвесик, М. Щурик та ін. Особливий наголос у їхніх працях робиться на необхідності формування такого інституціонального забезпечення землекористування, яке усуне низку соціальних, екологічних та економічних проблем перерозподілу земельної власності. Тому необхідною є розробка перспективних напрямів удосконалення нормативно-правового і фінансово-економічного забезпечення залучення земельних ресурсів у господарський оборот [1].

Постановка завдання. Дане дослідження полягає в розробці пропозицій щодо вдосконалення методології інституціоналізації раціонального використання земельних ресурсів з метою забезпечення ефективного та екологічно безпечного їх використання. З цією метою земельні ресурси слід розглядати як економічну категорію саме просторового розвитку, яка сприяє посиленню науково-теоретичної бази подальшого вдосконалення й розвитку земельних відносин в Україні, розширення форм організації сільськогосподарського виробництва та поліпшення соціально-економічних умов життя населення в цілому.

Виклад основного матеріалу. Пошук шляхів оновлення інституціонального забезпечення раціонального використання й охорони землі в Україні зумовлюється значущістю та впливом вихідної позиції на розвиток ринкових відносин в економіці держави загалом. Ключовим питанням подальшого проведення земельної реформи є впорядкування інституту власності на земельні ресурси. Зміна власності на землю спровокувала появу багатьох незалежних суб'єктів землекористування, що об'єктивно призвело до необхідності трансформації принципів управління цим процесом з боку владних структур. Ураховуючи загальні тенденції розвитку різних форм власності на землю, увага акцентується на необхідності формування диференційованої за територіальним

чинником системи управління земельними ресурсами. Безумовно, забезпечення раціонального використання й охорони земель значно ускладнилося. Наявні сільськогосподарські структури реформуються без належного науково-методичного забезпечення, яке б повною мірою враховувало реалії сьогодення. Особливо це стосується обґрунтування питань інституціонального характеру. Внаслідок цього роками зберігається стан високої парцеляції земельних наділів, на фоні чого дедалі більше посилюються деградаційні процеси ґрунтового покриву з утратою гумусу. Значна частка неконтрольованої розораності призводить до порушення збалансованості співвідношення площ ріллі, луків, лісових угідь, охорони земельних ресурсів у ринкових умовах.

У зв'язку з недосконалістю державного регулювання низка взаємо-виключних інтересів і мотивацій землекористувачів у сукупності формує стан неврегульованості земельних відносин, а основна їх складова – земельна власність – стала центром зіткнення індивідуальних, групових, а також регіональних та загальнонаціональних інтересів. У рамках пошуку балансу інтересів, зважаючи на масштаби, пропорції та пріоритети розподілу земельних ресурсів за ступенем господарського освоєння, рівнем антропогенного тиску, доведено, що управління земельними відносинами формується на державному, регіональному та локальному рівнях у контексті сталого розвитку. Спрощене сприйняття земельних відносин, недооцінка місця й ролі земельних ресурсів у соціально-економічному розвитку країни є причинами того, що вони фактично вилучені з економічного обігу суспільства. Адекватним уявленню про фундаментальну роль земельних ресурсів як основи просторового соціально-економічного розвитку країни для державного управління має стати системний підхід, що забезпечить збалансовану і взаємопов'язану виробничо-технологічну оптимізацію економічної поведінки суб'єкта господарювання.

Еволюція інституту земельної власності в Україні характеризується явним ефектом залежності від попередньої траєкторії розвитку. Для досягнення зазначених цілей під інституціональним забезпеченням пропонується розуміти формування сукупності соціальних, економічних, правових, фінансових, власницьких та організаційно-управлінських інструментів, які адекватно сприяють процесу раціонального землекористування в територіальних утвореннях. Під інституціональними перетвореннями рекомендовано розглядати зміну відносин власності, включаючи формування системи гарантій прав приватного власника, необхідних умов і можливостей для трансформації трудових заощаджень у приватний виробничий капітал, а також утворення нових організацій та установ ринкового типу, зокрема комерційних банків, товарних і фондових бірж, інвестиційних фондів, інформаційно-консультаційних, аутсорсингових фірм тощо.

Сформовано концепцію інституціональних перетворень, яка передбачає:

- визначення науково обґрунтованої ідеї щодо зміцнення інституту земельної власності шляхом подолання її знеособлення, перешкод для здійснення прав власності, закріплення та захисту прав приватних власників у процесах кооперації та інтеграції;
- розроблення стратегії подальшого розвитку приватно-державного партнерства, що базується на фундаментальній спільності стратегічних інтересів

держави та сільських підприємств у питаннях конкурентоспроможності агробізнесу, продовольчої безпеки країни та розвитку сільських територій;

- виявлення науково обґрунтованих пропорцій між підприємствами різних організаційних форм і розмірів для максимального використання конкурентних переваг та заповнення ринкових ніш, що підкріплюється партнерством підприємств різних форм і розмірів переважно на засадах контрактації, які забезпечують максимальний захист власності;

- орієнтацію інституціональних змін на врахування регіональних особливостей, що забезпечують підтримку територіальних конкурентних переваг;

- створення ландшафтно-екологічних комплексів як відповідних інтеграційних формувань, які сприяють узгодженню соціальних пріоритетів з інтересами агробізнесу та спираються на продуктивні сили й інноваційний потенціал регіонів України [2, с. 26-29].

Інституціональні перетворення в Україні необхідно здійснювати на нових змістових економічних засадах, що характерні для світових тенденцій розвитку сільськогосподарської сфери. Головною позицією стає визначення землі як відповідного активу з формуванням мотивацій для інвесторів щодо вкладання коштів у землі сільськогосподарського призначення. Цей процес дуже корисний для України, оскільки є всі можливості для забезпечення інвесторам особливих сприятливих інституціональних умов і фіксованого рівня ризику стосовно довгострокових вкладень.

У цьому напрямі потрібно формувати інституціональні обмеження для великого капіталу та його поводження із земельними ресурсами.

Вважаємо, що в Україні найбільш перспективним напрямом залучення інвестицій є створення інституціональних умов для повноцінного впровадження принципів аутсорсингу в аграрну сферу, а саме: довгостроковість контракту; наявність бізнес-процесу; вивільнення функцій цілком і повністю; підвищення якості відданого на аутсорсинг бізнес-процесу за одночасного зниження (або збереження) рівня витрат.

Забезпечення інституціонального середовища екологічних, економічних та соціальних умов щодо територіальних громад, належних їм земельних ресурсів та рівня їх використання підвищить капіталізацію земельних ресурсів, рівень інвестиційної привабливості територій, розширить систему ландшафтно-екологічних комплексів, самовідновлення земельних ресурсів.

Висновки. Отже, активізація інвестиційної діяльності в аграрному секторі можлива за рахунок: розвитку іпотечного кредитування, зокрема земельних ділянок; комплексного законодавчого підкріплення впровадження ринку земель сільськогосподарського призначення; створення сучасної системи реєстрації нерухомості, у тому числі земельних ділянок; збільшення бюджетного фінансування фундаментальних наукових досліджень; удосконалення системи страхування аграрних ризиків; забезпечення стабільної податкової політики та системи державної підтримки сільгоспвиробників; посилення гарантій захисту інвестицій та доходів інвесторів.

Бібліографічний список

1. Крисак А. І. Організаційно-економічні засади інституціонального забезпечення сільськогосподарського землекористування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук. / А. І. Крисак. – К., 2009. – 20 с.
2. Хвесик М. А. Сучасні напрями економічного забезпечення раціонального природокористування в Україні / за наук. ред. М. А. Хвесика, С. О. Лизуна. – К. : ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2013. – 64 с.
3. Черета Т. Є. Інституційне забезпечення розвитку аграрного сектору України [Електронний ресурс] / Т. Є. Черета. – Режим доступу : http://khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_113/62.pdf.

Скорупська О. Інституціоналізація раціонального використання земельних ресурсів

Проаналізовано ступінь інституційного забезпечення сучасного розвитку аграрного сектору України та визначено його роль і значення в умовах трансформації земельних відносин.

Ключові слова: інституціоналізація, інституціональне забезпечення землекористування, земельні ресурси.

Skorupska O. Institutionalization management of land resources

The analysis of the institutional support level of the modern development to the agrarian sector of Ukraine was made its role and significance in the condition transformation of the land relations was defined.

Key words: institutionalization, institutional provision of land, land resources.

Скорупская О. Институционализация рационального использования земельных ресурсов

Проанализирована степень институционального обеспечения современного развития аграрного сектора Украины и определены его роль и значение в условиях трансформации земельных отношений.

Ключевые слова: институционализация, институциональное обеспечение землепользования, земельные ресурсы.